

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Dergisi

Kahramanmaraş Sütçü İmam University

Journal of the Faculty of Theology

ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Ortaöğretim Öğrencilerinin Peygamber Algısı Üzerinden ‘Peygamberimizin Hayatı’ Dersinin Eğitsel Etkililiği Üzerine Nitel Bir Araştırma

A Qualitative Research on the Educational Effectiveness of “Life of Our Prophet” Course on the Perception of Prophet by Secondary School Students

Yazar / Author

Muhammed Emin ŞİMŞEK

Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Bilimleri Ana Bilim Dalı

Gaziantep / TÜRKİYE

eminberk@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8470-1060>

Makale Türü/ Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 01/07/2025

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 31/10/2025

Makale Yayın Tarihi / Date of Publication: 31/12/2025

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık / December

Yıl/Year: 23 Sayı/Issue: 46 Sayfa /Page: 245-266

Atıf/Citation: Şimşek, Muhammed Emin. “Ortaöğretim Öğrencilerinin Peygamber Algısı Üzerinden ‘Peygamberimizin Hayatı’ Dersinin Eğitsel Etkililiği Üzerine Nitel Bir Araştırma”. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (Aralık 2025), 245-266.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.1732629>

●Araştırmanın Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Bilimsel Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu’ndan alınmış 20/03/2024 tarih ve 2024/13 sayılı etik kurul izni mevcuttur.

●Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN PEYGAMBER ALGISI ÜZERİNDEN
'PEYGAMBERİMİZİN HAYATI' DERSİNİN EĞİTSEL ETKİLİLİĞİ ÜZERİNE NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

**A Qualitative Research on the Educational Effectiveness of “Life of Our Prophet” Course on
the Perception of Prophet by Secondary School Students**

Öz

Bu araştırma, ortaöğretim öğrencilerinin Hz. Muhammed'e dair zihinsel temsillerini, tasavvurlarını ve bilgi kaynaklarını inceleyerek, Siyer öğretimine yönelik pedagojik çıkarımlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, özellikle “Peygamberimizin Hayatı” seçmeli dersini alan öğrencilerin Peygamber algılarını anlamayı hedeflemiş ve bu kapsamda nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni tercih edilmiştir. Araştırma, 2024–2025 eğitim-öğretim yılında Gaziantep ilinde yer alan bir devlet lisesinde öğrenim gören 120 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak öğrencilere açık uçlu bir soru yöneltilmiştir: “Hz. Muhammed denilince aklınıza ne geliyor, onu nasıl tanımlarsınız?”. Elde edilen veriler, tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiş ve kodlama süreci üç aşamalı bir yapıda (açık, eksen ve seçici kodlama) yürütülmüştür. Analizler sonucunda öğrencilerin Hz. Peygamber'e yönelik algılarının çok yönlü ve bağlamsal olduğu görülmüştür. Öğrenci tanımlamaları duyuşsal ve bilişsel temsillerin iç içe geçtiği, ahlaki, sosyal ve insani boyutların harmanlandığı bir yapı sunmaktadır. En sık karşılaşılan temalar arasında merhamet, şefkat ve insana değer verme, ahlaki ve erdemli kişilik özellikleri, adalet ve eşitlik anlayışı, sabır ve kararlılık, alçakgönüllülük, affedicilik ve hoşgörü, bilgelik, cesaret, liderlik, öğretici ve yol gösterici olma yer almaktadır. Öğrenciler, Hz. Muhammed'i sıklıkla bir rol model, rehber ve toplumsal önder olarak nitelendirmiştir. Bu tanımlamalarda Peygamber'in bireysel ahlâkı kadar toplumu dönüştürücü misyonuna da vurgu yapılmıştır. Bazı öğrencilerin, Hz. Peygamber'i “barış elçisi”, “insan hakları savunucusu”, “sistem kurucu” gibi çağdaş ve sıra dışı metaforlarla ifade etmeleri dikkat çekicidir. Bununla birlikte küçük bir öğrenci grubunun Hz. Peygamber'i daha tarihsel veya sembolik bir figür olarak tanımladığı ve geleneksel anlatılara mesafeli ya da eleştirel bir perspektiften yaklaştığı gözlemlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin bireysel ve kültürel arka planlarının, dini temsil biçimlerini nasıl etkilediğini göstermesi bakımından anlamlıdır. Araştırmada dikkat çeken bir başka bulgu ise, öğrencilerin büyük çoğunluğunun Hz. Peygamber'i beşerî yönünden çok idealize edilmiş bir figür olarak görmesi, Siyer öğretiminde onun insani yönünün daha fazla vurgulanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca öğrencilerin Peygamber tasavvurlarını şekillendiren bilgi kaynaklarının çeşitliliği de öne çıkan unsurlar arasındadır. Aile, okul, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi, Kur'an kursları, cami vaazları gibi geleneksel kaynakların yanı sıra sosyal medya, YouTube videoları, dini çizgi filmler, podcast'ler ve dijital uygulamalar da öğrencilerin dini bilgi edinme sürecinde etkili olmaktadır. Siyer öğretiminde bu kaynak çeşitliliğini dikkate alan ve çağdaş pedagojik araçları etkin bir şekilde kullanan yeni yaklaşımların geliştirilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Ortaöğretim, Peygamberimizin Hayatı Dersi, Peygamber Algısı, Eğitsel Etkililik.

Abstract

This study aims to obtain pedagogical implications for Siyer teaching by analysing the mental representations, conceptions and sources of knowledge of secondary school students about the Prophet Muhammad. In particular, the study aims to understand the perceptions of the Prophet by students taking the elective course ‘The Life of Prophet Muhammad’ and in this context, phenomenology design was preferred from qualitative research methods. The research was carried out with 120 students studying in a state high school in Gaziantep province in the 2024-2025 academic year. As a data collection tool, students were asked an open-ended question: ‘What comes to your mind when you think of the Prophet Muhammad,

how do you define him?'. The data obtained were analysed by thematic analysis method and the coding process was carried out in a three-stage structure (open, axis and selective coding). As a result of the analyses, it was seen that students' perceptions of the Prophet were multifaceted and contextual. Student descriptions present a structure in which affective and cognitive representations are intertwined and moral, social and human dimensions are blended. The most frequently encountered themes include mercy, compassion and caring for people, moral and virtuous personality traits, understanding of justice and equality, patience and determination, humility, forgiveness and tolerance, wisdom, courage, leadership, being a teacher and guide. Students frequently characterised the Prophet Muhammad as a role model, guide and social leader. In these definitions, the Prophet's mission of transforming the society was emphasised as much as his individual morality. It is noteworthy that some students expressed the Prophet with contemporary and extraordinary metaphors such as 'messenger of peace', 'human rights defender', 'system builder'. However, it was observed that a small group of students defined the Prophet Muhammad as a more historical or symbolic figure and approached traditional narratives from a distant or critical perspective. This situation is meaningful in terms of showing how students' individual and cultural backgrounds affect their religious representations. Another noteworthy finding in the study is that the vast majority of students perceive the Prophet Muhammad as an idealised figure rather than a human being, highlighting the need to emphasise his human side more in Sirah teaching. Furthermore, the diversity of information sources shaping students' perceptions of the Prophet is also a prominent factor. Alongside traditional sources such as family, school, Religious Culture and Ethics lessons, Quran courses, and mosque sermons, social media, YouTube videos, religious cartoons, podcasts, and digital applications also play an effective role in students' process of acquiring religious knowledge. It has been suggested that new approaches should be developed that take into account this diversity of sources in the teaching of Siyer and effectively utilise contemporary pedagogical tools.

Keywords: Religious Education, Secondary Education, The Life of Our Prophet Lesson, Perception of Prophet, Educational Effectiveness.

Giriş

Gençlerin yaklaşık olarak lise dönemine denk gelen 14-18 yaş aralığı "dinî şüpheler ve bunalımlar dönemi" olarak nitelendirilmekte; bu süreçte birey, yalnızca inandığı değerleri değil, aynı zamanda bu değerlerin anlamını ve geçerliliğini de sorgulamaya yönelmektedir.¹ Ergenliğin ilerleyen yıllarına denk gelen bu aşamada, gençlerin dinî kimlikleriyle yüzleşmeleri, inançlarını yeniden yapılandırma veya dönüştürme çabaları dikkat çekmektedir. Din psikolojisi ve gelişim psikolojisi alanında yapılan çalışmalar, bu dönemin bireyde güçlü bir içsel çatışmayı da beraberinde getirdiğini; bunun hem bireyin psikolojik bütünlüğünü hem de inanç dünyasını doğrudan etkilediğini ortaya koymaktadır.² Dinî gelişim, aslında bireyin yaşamının erken dönemlerinde başlamakta; ancak soyut düşünce becerisinin gelişmeye başladığı ergenlikle birlikte dinî inançlar daha bilinçli ve sistematik bir yapı kazanmaktadır. Bu süreç, bireyin yalnızca dine ilişkin bilgi edinmesini değil, aynı zamanda inançlarını içselleştirmesini ve kendi yaşam pratiğiyle ilişkilendirmesini de beraberinde getirmektedir.³

Lise dönemindeki bireyin dinî gelişiminde çevresel faktörlerin etkisi oldukça belirleyicidir. Aile, okul, arkadaş çevresi ve medya gibi sosyal unsurların sağladığı destek, bireyin dinî inancını daha rafine, bilinçli ve sağlam temellere oturtmasına imkân tanımaktadır. Bu dışsal etkiler, yalnızca inançların şekillenmesinde değil, aynı zamanda bireyin dinî uygulamalara yönelik

¹ Hayati Hökelekli, "Ergenlik Döneminde Dinî Şüpheler", *Din Öğretimi Dergisi* 14 (1988), 74.

² Faruk Karaca, *Dinî Gelişim Teorileri* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2007), 278.

³ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (İstanbul: Çamlıca, 2017), 170.

ilgisinin ve katılım düzeyinin artmasında da önemli rol oynamaktadır. Dinî gelişimin bu dönemdeki seyri, bireyin dinî değerleri ne ölçüde ciddiye aldığı ve bunları yaşamına ne derece yansıttığıyla doğrudan ilişkilidir.⁴

Ergenlik, bireyin yalnızca dinî açıdan değil; aynı zamanda psikolojik, sosyal ve ahlaki boyutlarda da yoğun bir sorgulama ve yeniden anlamlandırma sürecine girdiği kritik bir dönemdir. Bu dönemde birey, hem kendini hem de içinde yaşadığı toplumu tanıma, konumlandırma ve değerlendirme çabası içindedir. Özellikle bağımsız bir kişilik geliştirme arzusu, bireyin toplum içerisindeki yerini ve rolünü keşfetme ihtiyacıyla birleşerek, kimlik inşası sürecine yön verir.⁵ Genç birey, bu kimlik arayışı sürecinde farklı roller dener, çeşitli düşünce ve davranış kalıplarını içselleştirmeye çalışır. Bu süreçte özdeşleşme ve taklit mekanizmaları etkin biçimde devreye girer; birey bilinçli ya da bilinçsiz olarak etkilendiği figürleri model alır.⁶ Tam da bu noktada Hz. Muhammed'in rol modeli genç bireyler için özel bir anlam taşır. Çünkü onun şahsiyetinde, adalet, merhamet, sabır, sorumluluk ve kararlılık gibi değerler yalnızca soyut birer ideal olarak değil, günlük hayatın somut örnekleri halinde tezahür etmiştir. Ergenlik çağındaki gençlerin kimlik arayışında güvenilir bir rehber olarak Hz. Peygamber'in örnekliği, dini kimliğin yanı sıra psikolojik, sosyal ve ahlaki boyutlarda da sağlıklı bir yönelim sunmaktadır.⁷

Eğitim kurumları, bireyin bilişsel, duygusal ve ahlaki gelişimini bütüncül bir yaklaşımla desteklerken; din eğitimi ise bu gelişime anlam ve yön kazandırmaya çalışan manevi temelleri sunmaktadır. Bu bağlamda, bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrenin değer sistemiyle ilişkisinin, hem akademik kurumların sunduğu rehberlik hem de dinin bireysel ve toplumsal hayata dair sunduğu ilkeler ışığında yeniden değerlendirilmesi önem taşımaktadır.⁸ Eğitim sistemlerinin program tasarımına ilişkin sağlıklı ve işlevsel kararlar alabilmesi, bireyin gelişimsel, bilişsel ve psikososyal niteliklerinin yanı sıra, toplumların önem atfettiği temel değerler ve eğitimsel beklentiler hakkında sistematik, geçerli ve güvenilir verilerin toplanmasını ve çok yönlü analizini gerekli kılmaktadır.⁹ Bu bağlamda, eğitim programlarının yapılandırılmasında iki temel referans kaynağına başvurulmaktadır: bireyin gelişimsel ihtiyaçları ve toplumun kültürel, ahlaki ve sosyolojik beklentileri. Bununla birlikte, eğitimi yalnızca birey ve toplumla sınırlı görmek yeterli değildir. Eğitim aynı zamanda birey ve toplumu aşan, onlara daha geniş bir perspektif kazandıran bir dünya tasarımı sunma işlevini de üstlenmektedir. Bu çerçevede, gençlere yalnızca içinde bulundukları çevreyle uyum sağlama değil, aynı zamanda farklı kültürleri anlamlandırma, evrensel insani değerlerle bağ kurma ve küresel ölçekte sorumluluk bilinci geliştirme imkânı sunulmalıdır.¹⁰

Eğitim sistemleri, değişim ve gelişim süreçlerine öğretim programları üzerinden başlamayı tercih etmektedir. Bu tercihin temelinde, eğitimde gerçekleştirilecek yapısal dönüşümlerin ancak program geliştirme çalışmalarıyla temellendirildiğinde etkili olabileceği yönündeki genel kabul yatmaktadır. Nitekim eğitim alanında yapılan düzenlemelerin kalıcılığı ve etkililiği, büyük ölçüde bu düzenlemelerin öğretim programlarına yansıtılmasına bağlıdır. Zira

⁴ Faruk Karaca, *Dini Gelişim Psikolojisi* (Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016), 278.

⁵ Mustafa Köylü, "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi", *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013), 36.

⁶ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim* (Ankara: Pegem Akademi, 2012), 84.

⁷ Asude Coşkunsever, "Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Temel Problemleri", *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 5 (30 Haziran 2022), 77.

⁸ Baymur Feriha, *Genel Psikoloji* (İstanbul: İnkılap, 1993), 285.

⁹ Recai Doğan - Cemal Tosun, *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi* (Ankara: Pegem Akademi, 2002), 611.

¹⁰ Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme* (Ankara: Alkım Yayınları, 1976), 72.

programlar; öğretmen yetiştirme süreçlerinden ders materyallerine, sınıf içi uygulamalardan öğrenme-öğretme yöntemlerine kadar tüm eğitim faaliyetlerini yönlendiren ve biçimlendiren temel yapıyı oluşturmaktadır.¹¹ Günümüz eğitim sistemleri, öğrencilerin yaş gruplarına ve içinde bulundukları sosyokültürel çevrelere bağlı olarak şekillenen ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alan, öğrenci merkezli öğretim programlarını önceliklendirmekte; bu doğrultuda program geliştirme ve iyileştirme çalışmalarını sürekli olarak güncellemektedir. Bu yaklaşım, bireysel farklılıkları gözeten ve öğrenme süreçlerini daha etkili hâle getirmeyi amaçlayan çağdaş pedagojik anlayışların bir yansımasıdır.¹²

2012 yılında çıkarılan 6287 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile birlikte, Türkiye’de örgün eğitim yapısı 4+4+4 sistemi çerçevesinde yeniden yapılandırılmıştır. Bu düzenleme kapsamında, 1982 yılından itibaren ilkokul 4. sınıftan lise son sınıfa kadar zorunlu olarak okutulan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin yanında, 2012-2013 öğretim yılından itibaren din, ahlak ve değerler alanı başlığı altında üç farklı seçmeli ders Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler öğretim programlarına dâhil edilmiştir. Söz konusu dersler, 5. ve 9. sınıflardan başlamak üzere kademeli olarak uygulamaya konulmuş ve bireylerin din eğitimi taleplerine bir yanıt verme amacı güdülmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı bu uygulamayı, bireylerin inanç temelli tercihlerini eğitim sürecine yansıtabilmelerine imkân tanıyan önemli bir adım olarak değerlendirmiştir.¹³ Söz konusu yasal düzenleme sonrasında, ortaokul kademesindeki 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda Kur’an-ı Kerim, Hz. Muhammed’in Hayatı ve Temel Dini Bilgiler dersleri haftada iki saat olmak üzere seçmeli ders olarak sunulmaya başlanmıştır. Aynı şekilde, bu dersler lise düzeyindeki 9, 10, 11 ve 12. sınıflarda da haftada iki saat olarak seçilebilmektedir. Kur’an-ı Kerim ve Hz. Muhammed’in Hayatı dersleri dört kez, Temel Dini Bilgiler dersi ise iki kez seçilme imkânına sahiptir. Derslerin öğretim programlarının modüler bir yapıda kurgulanmış olması, öğrencilere 5. sınıftan 12. sınıfa kadar aynı dersi ardışık olarak ya da farklı sınıf düzeylerinde dönemsel olarak seçme esnekliği sağlamaktadır. Bu yapı, öğrenci tercihlerine duyarlı ve ihtiyaç temelli bir din eğitimi anlayışını desteklemektedir.¹⁴

İslam dünyasında dinî yaşamın en temel referansı olan Hz. Muhammed, hem inançların pratiğe dökülmesinde bir uygulayıcı hem de genç bireyler için özdeşim kurulacak bir rol model olarak öne çıkmaktadır. Onun hayatı, sadece tarihsel bir anlatıdan ibaret olmayıp; gençlerin ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeylerine uygun içerikler barındırması bakımından eğitim açısından yüksek bir değere sahiptir. Öğrencilerin yaşadığı toplumsal gerçeklikler göz önüne alındığında, Hz. Muhammed’in örnek kişiliği, onların kimlik inşası sürecinde yön tayin edici bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, Hz. Peygamber’in yaşamının öğretim süreçlerine dâhil edilmesi, yalnızca pedagojik değil, aynı zamanda toplumsal bir gereklilik olarak da değerlendirilmektedir.¹⁵

Türkiye’de Peygamberimizin Hayatı 9. Sınıf Ders Kitabı¹⁶ ve Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10¹⁷ ders kitapları genellikle siyerin kronolojik akışı çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu yaklaşım, öğrencilerin Peygamber algısında tarihsel bir bakış açısını güçlendirebilmekte; ancak

¹¹ Yüksel Özden, *Eğitimde Dönüşüm Yeni Değer ve Oluşumlar* (Ankara: Pegem Akademi, 1998), 32.

¹² Özden, *Eğitimde Dönüşüm Yeni Değer ve Oluşumlar*, 27.

¹³ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), *Soru-Cevaplar* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2010).

¹⁴ İLKE, *Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri* (İstanbul: İlke Yayınları, 2013), 24.

¹⁵ Tülay Yücel, *Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi* (İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 33.

¹⁶ Fatih Dilekçi vd., *Peygamberimizin Hayatı 9. Sınıf Ders Kitabı* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2024).

¹⁷ Cengiz Titiz vd., *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021).

onun çağdaş dünyayla bağlarını kurmada yetersiz kalabilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, Ortaöğretim Seçmeli Peygamberimizin Hayatı dersine ait toplam 93 bilişsel kazanımın yaklaşık %75’i “anlama” düzeyindedir. Bu durum, dersin bilişsel hedeflerinin çoğunlukla orta düzeyde kaldığını; buna karşılık uygulama, çözümleme, değerlendirme ve yaratma gibi üst düzey bilişsel kategorilerdeki kazanımların oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir.¹⁸ Dolayısıyla mevcut yaklaşım, öğrencilerin bilgiyi anlamlandırmalarını sağlasa da eleştirel, yaratıcı ve çağdaş yorum becerilerini yeterince geliştirememektedir. Buna karşılık, yeni öğretim programları çerçevesinde hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini gözetken, günlük hayatla ilişkilendirilmiş örnekler, etkinlikler ve çağdaş görselleştirmeler daha çok yer almaktadır.¹⁹ Bu farklılık, ders materyallerinin öğrencilerin Hz. Peygamber’e dair algılarını şekillendirmede ne kadar belirleyici olduğunu göstermekte ve araştırmanın önemini artırmaktadır.

Hiz. Muhammed’in hayatının etkili biçimde öğretilmesi, yalnızca müfredat düzenlemeleriyle değil, aynı zamanda bu dersi yürütecek öğretmenlerin sahip olduğu bilinç, donanım ve mesleki sorumlulukla da yakından ilişkilidir. Öğretmenlerin bu dersi, gençlerin değer dünyasını şekillendirmede önemli bir imkân olarak değerlendirmelerinin, dersin etkililiği açısından belirleyici olabileceği söylenebilir. Bu bağlamda, pedagojik yeterliliği ve mesleki motivasyonu yüksek öğretmenler, Hiz. Peygamber’in hayatını anlamlı ve etkili biçimde aktarabilen en önemli unsurlardan biridir.²⁰

Siyer öğretimiyle ilgili literatürde “Hiz. Muhammed’in Hayatı” dersinin öğrencilerin ahlaki ve kişilik gelişimine katkı sunduğuna yönelik değerlendirmeler dikkat çekmektedir. Göçmen’in çalışmasında²¹ öğrencilerin bu ders aracılığıyla Hiz. Peygamber’in ahlaki vasıflarını tanıdıkları ve kendi yaşamlarında uygulamaya çalıştıkları ortaya konmuştur. Gümüş söz konusu dersin kimlik ve kişilik gelişimi üzerindeki olumlu etkilerini²², vurgulamakla birlikte, öğretim kazanımları ile içerik arasında bütünlük eksikliği bulunduğuna işaret etmektedir. Benzer şekilde Yazıbaşı, siyer öğretiminde öğrencilerin gelişim düzeylerinin yeterince gözetilmediğini, abartılı menkıbe anlatılarının gerçeklik algısını zedelediğini ve öğretim süreçlerinde bütüncül bir pedagojik yapı eksikliği olduğunu²³ belirtmektedir. *Dini Çeşitlilik Açısından Siyer Öğretimi* başlıklı çalışmada²⁴ ise, siyer öğretiminin evrensel değerler temelinde, çoğulculuğa açık bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanmakta; Hiz. Peygamber’in hayatının sadece Müslüman öğrenciler için değil, farklı dinî geçmişlere sahip bireyler için de ahlaki referans kaynağı olarak sunulabileceği dile getirilmektedir. Endonezya’da SMP IT YASPIDA Sukabumi’de yürütülen bir araştırmada Peygamber karakteri modelinin öğrencilerde dürüstlük, güvenilirlik, adalet,

¹⁸ Yasir M. Tuna, “Ortaöğretim Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programında Yer Alan Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi”, *Burdur İlahiyat Dergisi* 7 (28 Aralık 2023), 95-107.

¹⁹ Tuncay Ceylan, “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli DKAB Öğretim Programlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 63 (30 Nisan 2025), 55-70.

²⁰ Yücel, *Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hiz. Muhammed’in Hayatı Dersi*, 175.

²¹ Fatma Göçmen, “10. Sınıf Seçmeli ‘Peygamberimizin Hayatı’ Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırması”, *Akademik-Us* 4/1 (Temmuz 2020), 69-102.

²² Süleyman Gümüş, “Ortaokul Peygamberimizin Hayatı Dersi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi ‘Hiz. Muhammed Öğrenme Alanı’ Üzerine Bir Değerlendirme”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 11/1 (Ocak 2025), 146-177.

²³ Muhammed Ali Yazıbaşı, “Siyer Öğretimi ve Siyer Öğretiminde Karşılaşılan Problemler”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (Haziran 2024), 430-445.

²⁴ Fikret Özenç, “Dini Çeşitlilik Açısından Siyer Öğretimi”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (Haziran 2019), 7-18.

merhamet ve sabır gibi değerlerin içselleştirilmesinde etkili olduğu ortaya konmuştur.²⁵ Yogyakarta'daki Muhammadiyah okullarında yapılan bir araştırmada ise okul yöneticilerinin karar alma ve uygulama süreçlerinde işbirliği, merhamet ve adalet gibi dini ve insani değerleri %92.9 oranında içselleştirdikleri belirlenmiştir.²⁶ Budiyanto, şefkat, kapsayıcılık ve empati gibi değerlerin öğrencilerin duygusal gelişimine dokunduğunu ve karakter inşasında belirleyici olduğunu²⁷; Al Fahmu ise sabır ve bağışlama gibi yönlerin iyi karakter oluşumuna katkı sağladığını²⁸ vurgulamıştır. Warsah'ın nitel araştırmasında²⁹ affetmenin yalnızca bireysel bir erdem değil, aynı zamanda empati, hoşgörü ve sosyal barış üzerinde olumlu etkileri olan bir davranış biçimi olduğu ifade edilmiştir. Yenibaş, Hz. Peygamber'in hayatının her safhasında tevazuunu koruyarak herkesin kolayca ulaşabildiği bir şahsiyet olduğunu³⁰ detaylandırmıştır. Bayraktutar, Peygamberimizin kriz anlarındaki stratejik yaklaşımını, moral desteği sağlamasını ve toplumsal huzuru korumaya yönelik akılcı tutumunu örnek vakalarla³¹ açıklamıştır. Gümüşhane Üniversitesi'nde yapılan bir metafor araştırmasında öğrencilerin Hz. Peygamber için 53 farklı metafor geliştirdikleri, bu metaforların "yol gösterici" ve "önder" gibi klasik kategorilerin yanı sıra "filozof" ve "sistem kurucu" gibi çağdaş nitelikleri de içerdiği görülmüştür.³²

Ancak bu çalışmaların büyük bir bölümü ya öğretim programları ya da öğretmen görüşleri üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmada ise doğrudan "Hz. Muhammed'in Hayatı" seçmeli dersini alan ortaöğretim öğrencilerinin Hz. Peygamber'e dair algılarını anlamaya yönelik olup, gençlerin bu örnekliği ne ölçüde içselleştirdiklerini, hangi bilgi kaynaklarından beslendiklerini ve bu algının öğretim süreciyle nasıl ilişkilendiğini öğrenci deneyimlerine dayalı olarak ortaya koymaktadır. Bu yönüyle araştırma, Hz. Peygamber'in sadece tarihsel bir şahsiyet olarak değil, öğrencilerin ahlaki gelişiminde ve kimlik inşasında özdeşim kurabilecekleri bir model olarak nasıl konumlandırıldığını analiz etmekte; aile, okul, dijital medya ve cami gibi farklı etki alanlarının öğrenci algısına yansımaları çok katmanlı bir bakış açısıyla değerlendirmektedir.

Lise gençliği, bireyin hem bilişsel kapasitesinin hem de sosyal ilişkiler ağının en yoğun biçimde geliştiği önemli bir döneme işaret etmektedir. Bu dönemde öğrenciler, yalnızca akademik başarıya değil, aynı zamanda değerler dünyasına dair bilinçli tercihler geliştirmeye de yönelmektedir. "Hz. Muhammed'in Hayatı" dersinin, öğrencilerin ahlaki yönelimlerini şekillendirmesi ve dini kimliklerini sağlam temellere oturtmalarında işlevsel bir araç olarak görülmesi, bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Lise gençlerinin algılarının doğrudan kendilerinden elde edilecek veriler üzerinden incelenmesi, programın etkililiği ve işlevselliğine dair özgün katkılar sunmaktadır.

²⁵ Eli Susilawati vd., "Integration of The Prophet Character Model in Students to Grow Akhlakul Karimah", *EDUTEC Journal of Education and Technology* 7/3 (Mart 2024), 630-638.

²⁶ Mohammad Hajar Dewantoro - Mohamad Joko Susilo, "Prophetic values in the leadership of Muhammadiyah Yogyakarta school", *Journal of Education and Learning* 19/2 (Mayıs 2025), 1042-1052.

²⁷ Budiyanto Budiyanto, "Implementation of the Prophet Muhammad's Teaching Methods in Tarbawi Hadiths: A Study of Islamic Educational Values and Their Relevance to Modern Learning" *Journal Corner of Education* 4/3 (Ocak 2025), 330-338.

²⁸ Arinah Alimudin, "Faith Education in the Prophet Muhammad SAW: An Analytical Study of Q.S. Al-Imran: 159 and Q.S. At-Taubah: 128-129", *Al-Fahmu: Jurnal Ilmu Al-Qur'an dan Tafsir* 2/2 (Eylül 2023), 221-231.

²⁹ Idi Warsah, "Forgiveness Viewed from Positive Psychology and Islam", *Islamic Guidance and Counseling Journal* 3/42 (Temmuz 2020), 108-121.

³⁰ Hasan Yenibaş, "Peygamberimizin Davranışlarının Ahlaki Temelleri", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2011), 123-142.

³¹ Muammer Bayraktutar, *Hz. Peygamber'in Kriz Yönetimi* (İstanbul: Otto Yayınları, 2023).

³² Saffet Kartopu - Abdullah Dağcı, "Üniversite Öğrencilerinin Hz. Muhammed'e Yönelik Algıları: Metaforik Bir Araştırma", *The Journal of Academic Social Science Studies* 34 (2015), 217-235.

Bunun yanında lise gençleri, toplumsal hayata dair eleştirel bakış geliştirme, sosyal çevreyle daha bilinçli ilişkiler kurma ve geleceğe dair yönelimlerini belirleme sürecinde, güçlü rol modeller arayışı içerisinde. Hz. Peygamber’in hayatına ilişkin algılarının, onların kişisel değer sistemlerine ve ahlaki gelişimlerine nasıl yansıdığı, yalnızca bireysel kimlik oluşumunu değil, aynı zamanda toplumun gelecekteki değer yönelimlerini de etkilemektedir.

1. Yöntem

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) desenine göre yapılandırılmıştır. Olgubilim deseni, bireylerin yaşadıkları deneyimlere ilişkin algı ve anlamlarını derinlemesine ortaya koymayı amaçlamaktadır.³³ Bu bağlamda çalışmanın temel amacı, lise öğrencilerinin Hz. Muhammed’e yönelik zihinsel temsillerini, tanımlarını ve algı yapılarını açıklığa kavuşturmadır.

Bu araştırma 2024 yılında Gaziantep’te bir devlet lisesinde gerçekleştirilmiş; 10. ve 11. sınıf düzeylerinde öğrenim gören 120 öğrenciyle yapılmıştır. Araştırma, nitel araştırma (olgubilim/fenomenoloji) deseninde yürütülmüş; bu yaklaşımda az sayıda fakat derinlikli, açık uçlu ve serbest bırakıcı soruların katılımcıların deneyim ve anlam dünyasını görünür kılmada yeterli olduğu kabul edilmektedir.³⁴ Bu çerçevede yöneltilen ‘Hz. Muhammed’i nasıl tanımlarsınız?’ sorusu, öğrencilerin yalnızca kısa tanımlar yapmalarını değil, aynı zamanda kendi bakış açılarını serbestçe ifade etmelerini sağlamıştır. Öğrencilerin verdikleri yanıtlarda, tanımların yanı sıra bilgi kaynaklarına ve bu örnekliği nasıl yorumladıklarına dair unsurlar da kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Uygulamada öğrencilere yaklaşık 40 dakika süre tanınmış, herhangi bir yönlendirme yapılmamış ve istedikleri ölçüde yazmaları istenmiştir; bu nedenle tek bir soru üzerinden hem tanımlara, hem bilgi kaynaklarına, hem de öğretim süreciyle kurdukları ilişkilere dair zengin anlatımlar elde edilmiştir. Nitekim birçok öğrenci yalnızca “tanım” yapmakla kalmamış, “nereden öğrendim” ve “günlük yaşamla bağ” boyutlarına da değinmiştir. Metinde kullanılan “algıların içselleştirilmesi, bilgi kaynakları ve öğretim süreciyle ilişkisi” ifadesi ise sorunun kapsamının yapay biçimde genişletilmesinin değil, bu yazılı anlatımlarda kendiliğinden beliren unsurların içerik ve tematik analiz yoluyla sistematikleştirilmesinin sonucudur. Katılımcıların 61’i (%50,8) 10. sınıf, 59’u (%49,2) 11. sınıf öğrencisidir. Öğrencilerin 65’i (%54,2) kız, 55’i (%45,8) erkek olup, dağılım görece dengelidir. Katılımcılar, okul idaresi ve öğretmenlerin desteğiyle kolayda örnekleme yöntemiyle belirlenmiş; gönüllü olan öğrenciler araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu soru öğrenciler tarafından bireysel olarak yazılı şekilde cevaplanmış ve tüm cevaplar gönüllülük esasına dayalı olarak toplanmıştır. Verilerin toplanması sırasında katılımcıların isim, soy isim, okul numarası gibi kişisel bilgileri istenmemiş; sadece sınıf ve şube bilgileriyle K1, K2, K3, ... şeklinde kodlama yapılmıştır.

Araştırmada toplanan veriler, tematik analiz tekniği³⁵ kullanılarak çözümlenmiştir. Öğrenci yanıtları öncelikle ayrıştırılmış, ardından anlam bakımından benzer yanıtlar gruplanarak temalar oluşturulmuştur. Temaların belirlenmesinde hem anlam birliği hem de tekrar eden kavramsal örüntüler dikkate alınmıştır. Analiz sürecinde verilerden elde edilen her tema için en az on özgün öğrenci görüşüne yer verilmiş ve bu temalar alan yazından uygun kaynaklarla desteklenmiştir. Bu sayede bulguların hem ampirik hem de kuramsal bir bağlama oturması sağlanmıştır.

³³ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 69-71.

³⁴ Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 71-75.

³⁵ Mustafa Çelebi (ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2023).

Veri analiz süreci araştırmacı tarafından yürütülmüş, temaların tutarlılığı ve yorumların geçerliliğini sağlamak amacıyla iki ayrı uzman görüşüne başvurulmuştur. Kodlamalar ve tema adlandırmaları bağımsız olarak gözden geçirilmiş ve araştırmacı ile uzmanlar arasında yüksek düzeyde (%90) görüş birliği sağlanmıştır.

Bu araştırma, yalnızca tek bir okulda öğrenim gören öğrencilerle yürütülmüş olup, veriler öğrencilere yöneltilen tek bir açık uçlu soru aracılığıyla toplanmıştır. Dolayısıyla elde edilen bulguların genellenebilirliği sınırlıdır. Daha kapsamlı ve derinlemesine sonuçlar elde edebilmek için ilerleyen çalışmalarda farklı okul türlerinde ve daha geniş örneklemelerle, çeşitli veri toplama tekniklerinin (mülakat, odak grup görüşmesi vb.) kullanılması önem arz etmektedir.

Etik ilkeler doğrultusunda, öğrencilerin çalışmaya katılımı tamamen gönüllü olmuş; veli izinleri okul yönetimi tarafından alınmıştır. Katılımcıların hiçbir kişisel verisi kullanılmamış, veriler yalnızca akademik analiz amacıyla değerlendirilmiştir. Araştırma, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'ndan etik onay alınarak gerçekleştirilmiştir.

2. Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan ortaöğretim öğrencilerinin Hz. Muhammed'e (sav) yönelik zihinsel temsillerini yansıtan ifade ve tanımlamalar, tematik analiz yöntemiyle yapılandırılmış olarak sunulmaktadır. Öğrencilerin yazılı anlatımlarından elde edilen veriler, anlamlı bütünlükler hâlinde gruplandırılmış ve her tema altında örnek görüşlere yer verilmiştir. Böylece, katılımcıların Hz. Peygamber'e dair bireysel algıları, dinî ve ahlaki boyutlarıyla daha görünür hâle getirilmiş; aynı zamanda öğrencilerin bu algıyı nasıl ve hangi kaynaklardan oluşturduklarına dair ipuçları ortaya konmuştur.

2.1. Hz. Muhammed'in (sav) Ahlaki ve Erdemli Kişilik Özelliklerine Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, Hz. Muhammed'in (sav) güvenilirlik, dürüstlük, merhamet, adalet ve sabır gibi ahlaki erdemlerle öne çıkarıldığını göstermektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık vurgulanan değerler arasında güvenilirlik (f=107), dürüstlük (f=57), merhamet (f=53), adalet (f=38) ve sabır (f=31) öne çıkmıştır. Ayrıca sevgi, hoşgörü, yardımseverlik, aile içi ilişkiler ve liderlik gibi kavramlar da öğrencilerin tanımlamalarında önemli bir yer tutmaktadır.

Öğrencilerin en sık vurguladığı özellik, Hz. Muhammed'in güvenilirliği ve doğruluğudur. "El-Emin" sıfatı, onun şahsiyetinde ön plana çıkan ve toplum tarafından tanınmasını sağlayan bir değer olarak özellikle dile getirilmiştir.

"Doğruluğun ve güvenin timsaliydi. El-Emin oluşu bize çok şey anlatır." (K78)

"Güvenilirliği ile tanınan bir şahsiyetti. Hakkı her zaman savunmuştur." (K15)

"Yalan söylemeyi asla sevmezdi. Hep doğruyu söylerdi. Bu yüzden insanlar ona güvenirlerdi." (K21)

Hz. Peygamber'in merhameti, sevgi dolu yaklaşımı ve hoşgörüsü öğrenciler tarafından sıkça dile getirilmiştir. Onun sadece insanlara değil, hayvanlara karşı da şefkatli oluşu vurgulanmıştır.

"Merhametli, adaletli, sevecen, dürüst bir insandır." (K33)

"Merhameti o kadar büyüktü ki, hayvanlara bile zarar verilmesini istemezdi." (K46)

"Ailesine, komşularına, topluma karşı çok nazikti. Bize örnek bir aile reisidir." (K41)

Öğrencilerin ifadelerinde adalet ve sabır da dikkat çekici biçimde öne çıkmaktadır. Hz. Muhammed’in (sav) düşmanlarına bile adaletle davranması, onun bağışlaması ve sabrı bu temayı şekillendirmiştir.

“O, düşmanlarına bile adaletle davranırdı. Herkes ona güvenir, emanetlerini teslim ederdi.” (K27)

“Her zaman doğru olanı savunmuş, hiçbir zaman zulmün yanında yer almamıştır.” (K84)

“Ne olursa olsun asla kin tutmazdı. Bağışlayıcıydı.” (K69)

“Sabırlı ve anlayışlı bir yapıya sahipti. Bu da onu özel kılıyordu.” (K52)

Hz. Peygamber, öğrenci ifadelerinde yalnızca bireysel ahlaki erdemleriyle değil, aynı zamanda aile ve toplum içindeki rolüyle de tanımlanmıştır. Onun arkadaşlarına sadakati, ailesine yaklaşımı ve toplumsal liderliği ön plana çıkmıştır.

“Ailesine, komşularına, topluma karşı çok nazıktı. Bize örnek bir aile reisidir.” (K41)

“Arkadaşlarına sadıktı, güvenilirli. Onun gibi biri olmak isterdim.” (K18)

“Düşmanlarına bile kötülük düşünmeyen, güzel ahlakı hayatına yansıtan biridir.” (K73)

Öğrencilerin Hz. Peygamber’i öncelikle güvenilirlik ve doğruluk ile özdeşleştirdikleri, ardından merhamet, sevgi, adalet ve sabır gibi erdemleri ön plana çıkardıkları görülmektedir. Bunun yanında öğrenciler, onu yalnızca bireysel bir ahlak modeli olarak değil, aynı zamanda ailevi ve toplumsal rollerinde örnek alınacak bir şahsiyet olarak tanımlamışlardır.

2.2. Hz. Muhammed’in (sav) Rehber ve Örnek Liderlik Özelliğine Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, Hz. Muhammed’in liderlik şahsiyetinin öncelikle “rehberlik ve yol göstericilik” yönüyle öne çıktığı görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık vurgulanan özellikler arasında adaletli liderlik (f=42), cesaret ve kararlılık (f=35), yol göstericilik ve öğreticilik (f=29) ile toplumsal birleştiricilik ve öncülük (f=26) yer almaktadır. Ayrıca fedakârlık, ümmete öncülük, vizyonerlik ve barışçıl yaklaşım gibi kavramlar da öğrencilerin tanımlamalarında önemli bir yer tutmaktadır.

Öğrenciler, Hz. Muhammed’in liderlik anlayışını adaletle özdeşleştirmiştir. Onun zengin-fakir, dost-düşman ayrımı yapmadan hakkı gözetmesi sıkça vurgulanmıştır.

“İnsanlara adaletle hükmederdi. Zengini de yoksulu da eşit görürdü.” (K88)

“Her zaman hakkın yanında durdu, kimseye haksızlık yapmadı.” (K34)

“Topluma adaletli bir liderlik yapmıştır.” (K59)

Hz. Peygamber’in cesareti ve kararlılığı, öğrencilerin liderlik tanımlarında öne çıkan diğer özelliklerdir. Onun zorluklar karşısında yılmaması, dava bilinciyle hareket etmesi dikkat çekmiştir.

“Cesur bir liderdi, asla korkmazdı.” (K72)

“Zorluklar karşısında geri adım atmayan kararlı bir insandı.” (K12)

“Her zaman cesaretle ümmetine yol göstermiştir.” (K94)

Öğrenciler, Hz. Peygamber’i öğretici ve rehber bir şahsiyet olarak tanımlamıştır. Onun insanlara yol gösterici oluşu, liderlik algısının merkezindedir.

“Kur’an’ın ışığında insanlara yol gösteren bir rehberdir.” (K17)

“Toplumuna hem öğretmen hem rehber olmuştur.” (K56)

“Doğru yolu bulmamız için bize rehberlik etmiştir.” (K82)

Öğrenci görüşlerinde, Hz. Peygamber’in farklı kesimleri birleştiren ve toplumuna öncülük eden yönü de öne çıkmaktadır. Onun toplum içindeki birleştirici ve dönüştürücü liderliği vurgulanmıştır.

“İnsanları bir arada tutan, kavga yerine barışı öğütleyen bir liderdi.” (K29)

“Toplumun önünde yürüyen ve insanlara öncülük eden bir rehberdi.” (K103)

“Ümmetini bir arada tutan birleştirici bir kişiliğe sahipti.” (K66)

Öğrencilerin Hz. Peygamber’i öncelikle adaletli ve hakkaniyetli bir lider olarak tanımladıkları, bunun yanında cesaret, rehberlik ve birleştiricilik gibi özellikleri de öne çıkardıkları görülmektedir.

2.3. Hz. Muhammed’in (sav) Merhamet, Şefkat ve İnsana Değer Vermesine Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, Hz. Peygamber’in en belirgin özelliklerinden birinin merhamet ve şefkat olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık vurgulanan değerler arasında çocuklara ve kadınlara verdiği değer (f=37), hayvanlara ve doğaya karşı şefkat (f=28) ve affedicilik ile eşitlik anlayışı (f=31) öne çıkmıştır. Bunun yanında sevgi, hoşgörü, insana değer verme ve toplumsal duyarlılık gibi kavramlar da öğrencilerin tanımlamalarında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle çocuklara verdiği değer, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü bir toplumda onları koruyup yüceltmesi öğrenciler tarafından hayranlıkla vurgulanmıştır. Bunun yanında, düşmanlarına dahi adaletle yaklaşması, affediciliği ve herkese eşit davranışı da öne çıkan temalar arasındadır.

Öğrenciler, Hz. Peygamber’in özellikle kız çocuklarına verdiği değeri, o dönemin sert toplumsal şartlarıyla karşılaştırarak örnek göstermişlerdir.

“Cahiliye döneminde kadınlara kız çocuklarına nasıl davranıldığı hepimiz biliyoruz... Peygamberimiz kız çocuklarını sever onları bağrına basardı.” (K19)

“Çocuklara olan sevgisi özellikle o zaman kız çocuklarını diri diri gömerken Peygamber Efendimiz kız çocuklarını yanına alıp dışarı çıkarırdı.” (K21)

“Torunlarına olan sevgisi çok iyiydi aynı şekilde çocuklarına olan sevgisi bir başka.” (K14)

Katılımcıların bir kısmı, Hz. Muhammed’in yalnızca insanlara değil, hayvanlara ve doğaya da şefkatli davrandığını vurgulamıştır.

“Merhameti o kadar büyüktü ki, hayvanlara bile zarar verilmesini istemezdi.” (K10)

“Hayvanlara bile merhametli, saygılı birisiydi.” (K15)

“En kötü çiçekleri bile koparıp harika bir bukete dönüştüren o kişi...” (K10)

Öğrencilerin dikkat çektiği bir diğer nokta ise Hz. Peygamber’in düşmanlarına karşı dahi adaletli ve affedici olmasıdır. Bu durum, onun insana verdiği değeri evrensel bir çerçevede ortaya koymaktadır.

“Peygamber Efendimiz güçlü olmasına rağmen onu ezenleri sonradan affetmiştir. Onun merhameti tüm insanlara örnek olacak derecededir.” (K11-A/3)

“Eşitlik anlayışıyla herkese aynı şekilde davranır, ayırım yapmazdı.” (K21)

“İnsanlara çok değer verirdi... Çocuklara oldukça değer vermiş onları sevindirmeye çalışmıştır.” (K29)

Öğrenciler Hz. Muhammed’i (sav) merhamet, şefkat ve insana değer veren yönleriyle ön plana çıkarmıştır. Onun herkese gösterdiği şefkatli ve adaletli yaklaşım, gençlerin gözünde onu evrensel bir insani değerler öğretmeni konumuna getirmektedir.

2. 4. Hz. Muhammed’in (sav) Adalet ve Eşitlik Anlayışına Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, Hz. Muhammed’in (sav) en çok öne çıkan özelliklerinden birinin adalet ve eşitlik olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık vurgulanan değerler arasında hakkaniyet ve tarafsızlık (f=41), ayrımcılığa karşı duruş (f=33) ve toplumsal barışı sağlayıcı adalet (f=28) yer almaktadır. Ayrıca kadın-erkek eşitliği, zengin-fakir ayrımı yapmama, düşmanlara bile adaletle davranma gibi kavramlar da öğrencilerin tanımlamalarında dikkat çekmiştir. Bu bulgular, öğrencilerin Hz. Peygamber’i yalnızca dini bir şahsiyet olarak değil, toplumsal yaşamda da adaleti tesis eden, eşitliği gözetken ve barışı sağlayan bir lider olarak algıladıklarını göstermektedir.

Öğrenciler, Hz. Peygamber’in adaletli tavrını herkese karşı aynı mesafede durması ve tarafsızlığı üzerinden açıklamışlardır.

“İnsanlara adaletle hükmederdi. Zengini de yoksulu da eşit görürdü.” (K88)

“Her zaman doğruyu savundu, kimseye haksızlık yapmadı.” (K34)

“Kim olursa olsun, hak kiminse ona verirdi.” (K52)

Öğrenciler, Hz. Muhammed’in eşitlik anlayışını, kadın-erkek, güçlü-zayıf veya zengin-fakir ayrımı gözetmeksizin herkese adil davranışıyla açıklamışlardır.

“Toplumda hiç kimseyi ayırmazdı, herkese eşit davranırdı.” (K17)

“Kadınlara da erkeklere de aynı şekilde değer verirdi.” (K61)

“Siyah-beyaz ayrımı yapmadan herkese insan olduğu için değer verirdi.” (K25)

Katılımcılar, Hz. Muhammed’in (sav) adalet anlayışının toplumsal barışın temeli olduğuna işaret etmişlerdir. Onun adil yaklaşımı sayesinde insanlar arasında güven ortamı oluştuğunu vurgulamıştır.

“Onun adaletli yönetimi toplumda huzur ve güveni sağlamıştır.” (K69)

“Düşmanlarına bile adaletle davranarak barışı tesis etmiştir.” (K27)

“Adaleti sayesinde insanlar bir arada yaşamayı öğrenmiştir.” (K40)

Bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, öğrenciler Hz. Peygamber’i (sav) öncelikle adalet ve eşitlik ilkeleriyle özdeşleştirmiştir. Onu ayırım yapmadan hakkı teslim eden, tarafsız ve hakkaniyetli bir lider olarak tanımlamışlardır.

2. 5. Hz. Muhammed’in (sav) Affedicilik ve Hoşgörüsüne Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, Hz. Muhammed’in (sav) en çok vurgulanan özelliklerinden birinin affedicilik ve hoşgörü olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık öne çıkan temalar arasında düşmanlara karşı affedicilik (f=34), kin tutmama ve bağışlayıcılık

(f=29) ve hoşgörü ile anlayışlı yaklaşım (f=27) yer almaktadır. Ayrıca öğrenciler, Hz. Peygamber'in kırıncı olmaması, insanlara iyi davranması ve sabırlı tutumunu da affediciliğinin bir yansıması olarak tanımlamışlardır.

Öğrenciler, Hz. Peygamber'in güçlü olmasına rağmen düşmanlarını affetmesini en dikkat çekici özelliği olarak vurgulamışlardır.

"Peygamber Efendimiz güçlü olmasına rağmen onu ezenleri sonradan affetmiştir." (K44)

"Düşmanlarına bile kötülük düşünmeyen bir insandı." (K73)

"İntikam almak yerine affetmeyi tercih etmiştir." (K38)

Öğrenciler Hz. Peygamberi'n insanlara karşı kin tutmayan ve bağışlayıcı bir kişiliğe sahip olduğunu ifade etmiştir.

"Ne olursa olsun asla kin tutmazdı. Bağışlayıcıydı." (K69)

"Hatası olanları hemen affeder, kırıncı olmazdı." (K22)

"İnsanlara her zaman anlayışla yaklaşır, onların hatalarını görmezden gelirdi." (K51)

Öğrencilerin bir kısmı, Hz. Peygamber'in hoşgörüsünü farklılıkları kabul etmesi ve sabırlı tutumuyla ilişkilendirmiştir.

"Kimseye kırıncı değildi, herkese iyi davranırdı." (K10)

"Sabırlı ve anlayışlı bir yapıya sahipti. Bu da onu özel kılıyordu." (K52)

"Farklı inançlara sahip insanlara bile hoşgörülü davranırdı." (K77)

Öğrenciler Hz. Muhammed'i (sav) öncelikle affediciliği, kin tutmaması ve hoşgörüsüyle özdeşleştirmişlerdir. Onu, düşmanlarına karşı bile bağışlayıcı, toplumsal ilişkilerde ise hoşgörülü bir rehber olarak tanımlamıştır.

2. 6. Hz. Muhammed'in (sav) Alçakgönüllülük ve Tevazusuna Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, Hz. Muhammed'in (sav) öne çıkan özelliklerinden birinin alçakgönüllülük ve tevazu olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık vurgulanan temalar arasında halktan biri gibi yaşaması (f=32), gösteriştten uzak durması (f=27) ve mütevazı ilişkileriyle örnek olması (f=24) yer almaktadır. Ayrıca öğrenciler, Hz. Peygamber'in makam ve güç sahibi olmasına rağmen sade bir yaşam sürmesi, insanlara eşit davranması ve kibirden uzak durmasını tevazu anlayışının en somut göstergeleri olarak ifade etmiştir.

Öğrenciler, Hz. Peygamber'in peygamber olmasına rağmen toplum içinde sade bir yaşam sürmesini dikkat çekici bulmuştur.

"Halktan biri gibi yaşar, insanlarla aynı sofraya otururdu." (K5)

"Makamı olmasına rağmen asla kibirli değildi." (K44)

"Etrafındakilerle eşit şartlarda yaşardı." (K53)

Öğrenciler Hz. Muhammed'in (sav) tevazu anlayışını gösteriştten uzak oluşu ve sade yaşam biçimiyle açıklamışlardır.

"Gösterişi sevmez, sade yaşardı." (K118)

"Hiçbir zaman lükse yönelmedi, hep kanaatkârdı." (K71)

“Dünyalık peşinde koşmayıp sade yaşamayı tercih etti.” (K20)

Öğrenciler, onun insanlara yaklaşımında kibirden uzak, samimi ve alçakgönüllü tavırlarını vurgulamıştır.

“İnsanlarla eşit iletişim kurar, kendini üstün görmezdi.” (K67)

“Mütevazı yapısıyla herkesin gönlünü kazanmıştı.” (K12)

“Sade davranışlarıyla toplumuna örnek olmuştur.” (K84)

Öğrenciler Hz. Muhammed’i (sav) öncelikle alçakgönüllülük ve tevazu yönüyle tanımlamıştır. Onu, halktan biri gibi yaşayan, gösterişten uzak duran ve mütevazı ilişkileriyle örnek olan bir şahsiyet olarak algılamışlardır.

2. 7. Hz. Muhammed’in (sav) Cesaret, Kararlılık, Sabır ve Azmine Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, Hz. Muhammed’in (sav) şahsiyetinde en çok öne çıkan yönlerin zorluklar karşısındaki cesareti, kararlılığı, sabrı ve azmi olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık vurgulanan değerler arasında cesaret (f=36), kararlılık (f=29), sabır (f=31) ve azim (f=22) öne çıkmıştır. Ayrıca öğrenciler, Hz. Peygamber’in davet sürecinde karşılaştığı engellere rağmen davasından vazgeçmemesini, sabırla mücadele etmesini ve cesur bir lider olarak öne çıkmasını bu özelliklerin en somut yansıması olarak dile getirmiştir.

Öğrenciler, Hz. Peygamber’in tehlike anlarında dahi korkusuzca hareket etmesini cesaretinin en belirgin göstergesi olarak vurgulamışlardır.

“Cesur bir liderdi, asla korkmazdı.” (K72)

“Tehditler karşısında bile geri adım atmazdı.” (K40)

“Cesaretiyle ümmetine güven verirdi.” (119)

Katılımcılar, Hz. Muhammed’in (sav) kararlılığını davasından asla geri dönmemesiyle açıklamıştır.

“Zorluklar karşısında geri adım atmayan kararlı bir insandı.” (K12)

“Hakkın yanında durmakta kararlıydı.” (K56)

“Kararlılığı sayesinde insanlar ona güven duyardı.” (K31)

Öğrenciler, Hz. Peygamber’in sabrını özellikle davet sürecinde karşılaştığı engellere verdiği tepkiler üzerinden değerlendirmiştir.

“Sabırlı ve anlayışlı bir yapıya sahipti. Bu da onu özel kılıyordu.” (K12)

“Her türlü sıkıntıya sabrederek insanlara örnek oldu.” (K63)

“Zorluklara sabırla göğüs gerdi.” (82)

Öğrenciler, Hz. Muhammed’in (sav) azmini onun uzun yıllar süren mücadelesinden ve davasını bırakmamasından yola çıkarak vurgulamışlardır.

“Her zorluğa rağmen davasını sürdürmüştür.” (K77)

“Azmiyle insanlara yol gösterdi.” (K19)

“Asla vazgeçmeyen bir yapıya sahipti.” (K85)

Öğrenciler Hz. Muhammed’i (sav) öncelikle cesur, kararlı, sabırlı ve azimli bir şahsiyet olarak tanımlamışlardır. Onu, engellere rağmen davasından vazgeçmeyen, cesaretiyle güven veren ve sabrıyla örnek olan bir lider olarak görmüşlerdir.

2. 8. Hz. Muhammed’in (sav) Bilgi, Hikmet ve Eğitim Anlayışına Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, Hz. Muhammed’in (sav) şahsiyetinde öne çıkan yönlerden birinin bilgiye verdiği önem, hikmetli yaklaşımı ve eğitimci kimliği olduğu görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık vurgulanan değerler arasında bilgiye ve öğrenmeye teşvik (f=33), hikmetli söz ve davranışlar (f=27) ve eğitim yoluyla rehberlik (f=29) öne çıkmıştır. Ayrıca öğrenciler, Hz. Peygamber’in ilim öğrenmeyi teşvik eden sözlerini, sahabeyi eğitmedeki yöntemlerini ve hikmetli yaklaşımını onun öne çıkan özellikleri olarak dile getirmişlerdir.

Öğrenciler, Hz. Peygamber’in ilim öğrenmeye yaptığı vurguyu ön plana çıkarmıştır.

“İlim öğrenmeyi teşvik etmiş, ‘ilim Çin’de de olsa gidiniz’ demiştir.” (K21)

“Her zaman öğrenmeye ve öğretmeye önem verirdi.” (K64)

“Gençlere ilim konusunda yol gösterirdi.” (K33)

Katılımcılar, Hz. Muhammed’in (sav) söz ve davranışlarında derin bir hikmet bulunduğunu vurgulamıştır.

“Sözleri hikmet doluydu, az sözle çok şey anlatırdı.” (K13)

“İnsanlara öğüt verirken kırmadan, ikna ederek konuşurdu.” (K45)

“Davranışlarında daima hikmetliydi.” (K70)

Öğrenciler, Hz. Peygamber’in eğitim anlayışını sahabeyi yetiştirme tarzı ve öğretici yönü üzerinden değerlendirmiştir.

“Sahabilerini eğiterek topluma rehber insanlar yetiştirmiştir.” (K29)

“Öğretici bir kişiliğe sahipti.” (K44)

“İnsanlara hem öğreten hem de yaşayarak örnek olan bir liderdi.” (K11)

Öğrenciler Hz. Muhammed’i (sav) bilgiye önem veren, hikmetli söz ve davranışlarıyla rehberlik eden ve eğitimci kimliğiyle öne çıkan bir şahsiyet olarak tanımlamışlardır. Onu, öğrenmeye teşvik eden, öğrettiklerini yaşayarak gösteren ve toplumu hikmetle eğiten bir lider olarak görmüştür.

2. 9. Öğrencilerin Hz. Muhammed’e (sav) Eleştirel ve Farklı Yaklaşımlarına Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu Hz. Muhammed’i (sav) ahlaki, liderlik ve rehberlik yönleriyle olumlu tanımlarken; az sayıda öğrencinin ise eleştirel ya da farklı bakış açıları dile getirdiği görülmüştür. Bu yaklaşımlar arasında en sık öne çıkan noktalar, Hz. Peygamber’in tarihsel bir şahsiyet olarak değerlendirilmesi (f=12), menkıbe anlatılarının abartılı bulunduğu dair eleştiriler (f=9) ve onun örnekliğinin günümüz gençliğine ne ölçüde hitap ettiği konusunda tereddütler (f=11) olmuştur.

Bazı öğrenciler, Hz. Muhammed’i (sav) öncelikle tarihsel bir şahsiyet olarak görmüş, dini boyutunu ikincil planda değerlendirmiştir.

“Bence o sadece İslam tarihinin önemli bir kişisidir.” (K14)

“Tarihsel açıdan etkili olabilir ama bugün için herkes aynı şekilde görmeyebilir.” (K88)

“Ben daha çok bir tarih figürü olarak değerlendiriyorum.” (K39)

“Güzel davranışları vardı ama sonuçta o da bir insandı.” (K90)

Katılımcıların bir kısmı, siyer öğretiminde kullanılan bazı anlatıların abartılı olduğunu ve bu durumun gerçeklik algısını zedelediğini ifade etmiştir.

“Bazı hikâyeler bana biraz abartılı geliyor.” (K27)

“Çocukken anlatılan mucize hikâyeleri gerçekçi gelmiyor.” (K74)

“Gerçeklikten uzaklaştıran menkıbeler var.” (K59)

“Onunla ilgili anlatılanlar bazen çok abartılı geliyor.” (K91)

“Bazı konularda daha açıklayıcı olunmalı. Her şeyi sadece ‘O öyle yaptı’ diyerek açıklamak zor.” (K113)

Öğrencilerden bir kısmı, Hz. Muhammed’in (sav) örnekliğinin günümüz gençliğine hitap etme biçimi konusunda tereddüt yaşamaktadır.

“Onun örnekliği güzel ama günümüz gençlerine hitap etmiyor olabilir.” (K61)

“Arkadaş çevremde bu örnekliğe mesafeli bakanlar var.” (K47)

“Bazı değerleri günümüz şartlarına uyumlu değil gibi görünüyor.” (K36)

“O dönemde yaşasaydım belki daha farklı düşünürdüm ama şu an bana uzak geliyor.” (K93)

“İyi biri olabilir ama zaman çok değişti. Şimdi öyle biriyle karşılaşamayız.” (K17)

“Yaptıklarını anlayabiliyorum ama günümüz gençlerine hitap ettiğini düşünmüyorum.” (K23)

“Dini anlatırken bazen çok sert olabiliyordu. Bu yönü bana uygun değil.” (K6)

“Bazı şeyleri sorgulamak istiyorum ama herkes onu eleştiremez gibi görüyor.” (K99)

“Günümüz dünyasında yaşasaydı nasıl davranırdı, bunu düşünmeden örnek alamam.” (K71)

“Her şey doğru olsaydı şu an dünya bu kadar karmaşık olmazdı.” (K111)

Öğrencilerin büyük çoğunluğu Hz. Muhammed’i (sav) ahlaki, liderlik ve rehberlik yönleriyle olumlu biçimde tanımlamıştır ancak bazı öğrencilerin eleştirel veya mesafeli yaklaşımlar sergilediği de dikkat çekmektedir. Özellikle bazı kitapların tarihsel aktarım biçimlerine dayanması, menkıbe ağırlıklı anlatılara yer vermesi ve Hz. Peygamber’in örnekliğinin çağdaş bağlamlarla yeterince ilişkilendirilmemesi, bu eleştirel tutumları besleyen faktörler arasında değerlendirilebilir. Bu durum, gençlerin Hz. Peygamber’i yalnızca geçmişte yaşamış bir şahsiyet olarak görmelerine veya anlatılanların gerçekliğini sorgulamalarına yol açabilmektedir. Dolayısıyla elde edilen bulgular, Hz. Muhammed’in (sav) Hayatı dersinin eğitsel etkililiğini artırmak için içerik ve yöntem boyutunda yeniliklere ihtiyaç olduğunu gösterebilir. Öğrencilerin

çağdaş ihtiyaçlarına hitap eden, onların günlük yaşamlarıyla ilişki kurabilecek etkinlikler ve pedagojik yaklaşımlar, dersin daha işlevsel hale gelmesini sağlayabilir. Bununla birlikte, menkıbe tarzı anlatıların yerine tarihsel gerçeklik ve pedagojik hassasiyetle işlenmiş örnekler kullanılmalı; eleştirel düşünmeyi teşvik eden, öğrencilerin sorularını ve tereddütlerini özgürce ifade edebileceği bir öğrenme ortamı oluşturulmalıdır.

2. 10. Öğrencilerin Hz. Muhammed’i (sav) Sıra Dışı ve Yaratıcı Tanımlamalarına Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, bazı katılımcıların Hz. Muhammed’i (sav) geleneksel tanımlamaların ötesinde, sıra dışı ve yaratıcı bir bakış açısıyla değerlendirdikleri görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık öne çıkan sıra dışı tanımlamalar arasında toplumsal dönüşüm ve devrimci yönü (f=11), modern değerlerle ilişkilendirilmesi (f=9) ve farklı rollerle ifade edilmesi (f=7) yer almaktadır. Bu bulgular, öğrencilerin Hz. Peygamber’i yalnızca tarihsel bir dini figür olarak değil, çağdaş kavramlarla da anlamlandırmaya çalıştıklarını göstermektedir.

Öğrenciler, Hz. Peygamber’in toplumu dönüştürücü rolünü devrimci bir kimlikle ifade etmiştir.

“O bir devrimciydi. Toplumdaki tüm ezberleri bozdu.” (K11)

“Kadın hakları konusunda o dönemde devrim yapmış biri.” (K15)

“O bir rol model değil, bir sistem kurucuydu.” (K110)

Katılımcılar, Hz. Muhammed’i (sav) günümüzün insan hakları, barış ve sosyal adalet gibi değerleriyle ilişkilendirmiştir.

“Bugünün dünyasında olsa bir insan hakları savunucusu olurdu.” (K17)

“Adeta bir barış aktivisti gibiydi.” (K41)

“Şimdi yaşasaydı kesin sosyal adalet savunucusu olurdu.” (K89)

Bazı öğrenciler, Hz. Muhammed’i (sav) liderliğinin yanı sıra farklı sosyal ve entelektüel rollerle nitelendirmiştir.

“O, hem bir lider hem de bir terapist gibiydi.” (K3)

“Bence o bir filozof gibi düşünürdü.” (K66)

“Doğayı koruyan biriymiş, ekolojik bir bilinç taşıyordu.” (K173)

“Geleceği gören bir stratejistti bence.” (K105)

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, bazı katılımcıların Hz. Muhammed’i (sav) geleneksel tanımlamaların ötesinde, sıra dışı ve yaratıcı bir bakış açısıyla değerlendirdikleri görülmektedir. Bu bulgular, öğrencilerin Hz. Peygamber’i yalnızca tarihsel bir dini figür olarak değil, çağdaş kavramlarla da anlamlandırmaya çalıştıklarını göstermektedir. Özellikle “devrimci” ve “sistem kurucu” gibi tanımlamalar, öğrencilerin Hz. Peygamber’i toplumu dönüştürücü bir kimlikle değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu yorumlar, gençlerin onun İslam öncesi toplumda gerçekleştirdiği köklü değişimleri fark ettiklerini ve bunu günümüzün toplumsal dönüşüm kavramlarıyla eşleştirdiklerini gösterebilir. Bunun yanında, modern değerlerle ilişkilendirilmesi dikkat çekicidir. Öğrenciler Hz. Muhammed’i (sav) “insan hakları savunucusu”, “barış aktivisti” veya “sosyal adalet savunucusu” gibi çağdaş kavramlarla tanımlayarak, onun örnekliğini günümüzün evrensel değerleriyle buluşturmaktadır. Bu yaklaşım, gençlerin kendi çağdaş

perspektiflerini geliştirdiklerini düşündürmektedir. Ayrıca, farklı rollerle ifade edilmesi, öğrencilerin Peygamber’i yalnızca dini bir önder olarak değil; aynı zamanda “terapist”, “filozof”, “ekolojik bilinç taşıyan bir şahsiyet” ve “stratejist” gibi çok yönlü sosyal ve entelektüel rollerle konumlandığını göstermektedir. Bu tür yorumlar, gençlerin kendi çağdaş deneyimlerinden ve günümüzde popülerleşen kavramlardan hareketle Hz. Muhammed’i (sav) anlamlandırdıklarını ortaya koymaktadır. Bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, bu sıra dışı ve yaratıcı tanımlamalar, öğrencilerin zihinsel temsillerinde yenilikçi bir bakış açısı geliştirdiklerine işaret etmektedir. Hz. Peygamber’in yalnızca geçmişte yaşamış bir şahsiyet olarak değil, günümüz değerleri ve ihtiyaçlarıyla ilişkilendirilen bir figür olarak algılanması, siyer öğretiminin çağdaş pedagojik yaklaşımlarla desteklenmesi halinde öğrencilerde daha geniş ufuklar açabileceğini gösterebilir.

2. 11. Öğrencilerin Hz. Muhammed’i (sav) Öğrenme Kaynaklarına Yönelik Bulgular

Öğrenci görüşleri incelendiğinde, katılımcıların Hz. Muhammed’e (sav) dair bilgilerini farklı kaynaklardan edindikleri görülmektedir. Katılımcıların ifadelerinde en sık öne çıkan öğrenme kaynakları arasında okul ve ders kitapları (f=36), aile ve yakın çevre (f=28), cami ve din görevlileri (f=25) ve dijital/medya araçları (f=21) yer almaktadır. Ayrıca öğrencilerin bir kısmı arkadaş çevresinden veya sosyal paylaşımlardan etkilendiklerini dile getirmiştir.

Öğrenciler, en çok okul ortamında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ile “Hz. Muhammed’in (sav) Hayatı” derslerinden bilgi edindiklerini belirtmiştir.

“Onu daha çok okul kitaplarından öğrendim.” (K21)

“Din Kültürü derslerinde hocamız sık sık anlatıyor.” (K55)

“Siyer dersinde öğrendiklerim etkili oldu.” (K63)

Katılımcılar, ailelerinden duydukları anlatıların ve evdeki sohbetlerin etkili olduğunu dile getirmiştir.

“Annem bana küçükken çok şey anlatırdı.” (K5)

“Babamdan Hz. Peygamber’in hayatını duydum.” (K81)

“Evde sohbetlerde en çok ondan bahsedilirdi.” (K93)

Bazı öğrenciler, Hz. Muhammed hakkında bilgileri camilerde dinledikleri vaazlardan ve din görevlilerinin anlatılarından öğrendiklerini belirtmiştir.

“Cami hocamız hutbelerde çok sık anlatırdı.” (K17)

“Kurslarda öğrendim, orada daha ayrıntılı dinledim.” (K77)

“Din görevlilerinin anlattıkları çok etkili oldu.” (K109)

Öğrencilerin bir kısmı, sosyal medya, videolar ve dijital içeriklerden Hz. Peygamber’e dair bilgi edindiklerini ifade etmiştir.

“Youtube’dan videolar izleyerek öğrendim.” (K20)

“Sosyal medyada onunla ilgili paylaşımları görüyorum.” (K38)

“Belgesellerden çok şey öğrendim.” (K102)

Öğrencilerin Hz. Muhammed’e (sav) dair bilgileri hem geleneksel kaynaklardan hem de

modern öğrenme araçlarından edindikleri görülmektedir. Bu sonuçlar, lise gençlerinin bilgi edinme süreçlerinde çoklu kaynaklardan beslendiklerini ve bu çeşitliliğin onların Hz. Peygamber algısını şekillendirmede rol oynadığını göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırma, lise öğrencilerinin Hz. Muhammed'e (sav) yönelik zihinsel temsillerini, tanımlarını ve algı yapılarını nitel bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamıştır. Bulgular, öğrencilerin Hz. Peygamber'i sadece dini bir önder olarak değil; ahlaki, sosyal ve insani yönleriyle de tanımladıklarını, hem duygusal hem de düşünsel açıdan zengin bir şahsiyet olarak gördüklerini ortaya koymuştur.

Araştırmada en sık karşılaşılan temaların başında, Hz. Muhammed'in (sav) ahlaki şahsiyeti yer almaktadır. Öğrenciler onu dürüst, güvenilir, adaletli, sabırlı ve merhametli bir lider olarak tanımlamış; bu tanımlarda sıklıkla "El-Emin" kimliğine, Kur'an'daki "yüce ahlak"³⁶ vurgusuna ve hadislerdeki erdemli davranışlarına referans verilmiştir. Bu durum, Hz. Peygamber'in lise öğrencileri gözünde bireysel ve toplumsal yönleriyle öne çıkan güçlü bir ahlaki figür olarak algılandığını göstermektedir. Nitekim benzer sonuçlar, Budiyo, Al Fahmu ve Karatay, gibi araştırmalarda da gözlemlenmiştir.

İkinci olarak öğrenciler, Hz. Muhammed'i (sav) bir rehber ve lider olarak konumlandırmakta; bu liderliği adalet, istişare, tevazu ve örnek olma temelinde değerlendirmektedir. Yalnızca dini bir önder değil; aynı zamanda sosyal, ahlaki ve pedagojik bir model olarak görülen Peygamber tasavvuru, öğrencilerin değer yönelimlerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu yönelimler, Yogyakarta'daki Muhammadiyah okulları örneğinde İnal olduğu gibi liderlik kavramının gençler nezdindeki çağdaş algısıyla da örtüşmektedir.

Bir diğer önemli bulgu, öğrencilerin Hz. Peygamber'i yalnızca bilişsel değil, duyuşsal düzeyde de tanımlamalarıdır. Merhamet, şefkat, affedicilik ve empati gibi temalar, öğrencilerin onu sadece bilgi veren bir figür değil, aynı zamanda kalbi dokunuşlar yapabilen bir rehber olarak gördüklerini göstermektedir. Warsah'in araştırmasında yer alan empatik yaklaşım çalışmaları, bu tür algıların öğrenci psikolojisinde güçlü etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Öğrencilerin sabır, direnç, azim, tevazu ve cesaret gibi karakter özelliklerini Hz. Muhammed'in (sav) hayatında somutlaştırmaları, onun kriz yönetimi becerilerini de fark ettiklerini göstermektedir. Benzer şekilde, alanyazında da Hz. Peygamber'in bu yönlerine dikkat çekilmiştir. Bayraktar bu konuda Peygamberimizin stratejik liderliğini vurgularken, Öztürk, sabrın gençlerin psikolojik dayanıklılığı üzerindeki rolüne dikkat çekmiştir.

Araştırmanın dikkat çekici yönlerinden biri öğrencilerin bir kısmının Hz. Peygamber'i çağdaş metaforlar ve sıra dışı tanımlarla ifade etmeleridir. "İnsan hakları savunucusu", "barış aktivisti", "sistem kurucusu" ve "filozof" gibi kavramlar, gençlerin tarihsel figürleri güncel değerlerle bağdaştırma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu durum, Uçar ve Dağ ile Gümüşhane Üniversitesi'nde yapılan metafor çalışmalarıyla da örtüşmektedir.

Ancak araştırmada tüm öğrencilerin idealize edici bir tutum sergilemediği, katılımcıların %12,5'inin (n=15) Hz. Peygamber'e eleştirel, sorgulayıcı veya tarihselci bir yaklaşımla yaklaştığı da dikkat çekmektedir. Bu öğrenciler, geleneksel anlatının kendi yaşam dünyalarına hitap etmediğini belirtmiş; dini figürlerle olan ilişkilerini daha çok anlamlandırma ve

³⁶ el-Kalem, 68/4

tarihsel bağlam ekseninde kurmaya yönelmiştir.

Araştırmada ayrıca, öğrencilerin Hz. Muhammed’e (sav) dair bilgilerini çeşitli kaynaklardan edindikleri tespit edilmiştir. Aile içi dini aktarım, okulda verilen Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersleri, Kur’an kursları, cami ve dijital medya içerikleri öğrencilerin bilgi edinme kanalları olarak öne çıkmıştır.

Ancak elde edilen bulgular, söz konusu algıların çoğunlukla idealize edilmiş ve tarihsel anlatımlara dayalı bir bakış açısıyla sınırlı kaldığını da ortaya koymuştur. Öğrencilerin yalnızca %5,8’i (n=7), Hz. Muhammed’in (sav) beşerî yönüne vurgu yapmıştır. Bu durum, Peygamberi olağanüstü ve erişilmez bir şahsiyet olarak gören bir algının hâkim olduğunu; bu algının da genç bireylerin özdeşim kurmasını ve onu örnek almasını zorlaştırabileceğini göstermektedir. Ulaşılamaz bir şahsiyet tasavvuru, sıradan birey için örnek alınabilirlikten daha çok mesafe oluşturabilmekte; bu da dersin eğitsel işlevini zayıflatmaktadır.

Araştırmanın bulguları, öğrencilerin Hz. Muhammed’i (sav) algılayışlarının büyük ölçüde derslerde kullanılan materyallerden etkilendiğini göstermektedir. Nitekim incelenen üç ders kitabı, öğrencilerin algı farklılıklarını açıklamaya yardımcı olacak önemli ipuçları sunmaktadır. 9.³⁷ ve 10. sınıf Hz. Muhammed’in Hayatı³⁸ ders kitapları ve Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10 ders kitabında³⁹ işlenen siyer konuları daha çok siyerin kronolojik akışı çerçevesinde hazırlanmış, Hz. Peygamber’in hayatını tarihsel olaylar üzerinden aktarmıştır. Görsellerin de ağırlıklı olarak tarihsel temsillerden oluşması, öğrencilerde Peygamber’i “geçmişte yaşamış tarihsel bir şahsiyet” olarak görme eğilimini güçlendirmiş olabilir. Bu durum araştırma bulgularında yer alan “bize uzak geliyor” ya da “o dönemin şartlarında anlamlıydı” gibi eleştirel öğrenci ifadelerini destekler niteliktedir. Dolayısıyla bu derslerin eğitsel etkililiği, öğrencilerin Hz. Peygamber’i çağdaş dünyayla ilişkilendirme becerisinde sınırlı kalabilmektedir.

Buna karşılık, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) 9. sınıf ders kitabı⁴⁰ daha farklı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bu kitapta öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini dikkate alan etkinlikler, günlük hayatla ilişkilendirilmiş örnekler ve çağdaş görselleştirmeler öne çıkmaktadır. Bu pedagojik tasarım, öğrencilerin Hz. Peygamber’i yalnızca tarihsel bir şahsiyet olarak değil, kendi yaşamlarında da model alınabilecek evrensel bir şahsiyet olarak algılamalarına katkı sağlayabilecek bir potansiyel taşımaktadır.

Bulguların bütünsel değerlendirmesi sonucunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Hz. Peygamber’in hayatı, tarihsel bir anlatının ötesine geçirilerek; genç bireylerin karşılaştığı güncel sorunlar, ikilemler ve sosyal hayatla ilişkilendirilmelidir.

Öğrencilerin bir kısmının Hz. Peygamber’i yalnızca kusursuz bir şahsiyet olarak algılaması, örnek alınabilirlik zeminini zayıflatmaktadır. Bu bağlamda onun insani yönü – zorlanan, düşünen, sabreden ve mücadele eden tarafı – daha açık ve pedagojik olarak anlamlı şekilde sunulmalıdır.

Tarihsel anlatımlar, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal seviyelerine uygun bir anlatım diliyle dönüştürülmelidir. Metinlerde sıkça karşılaşılan mutlak ideal vurgusu yerine, sahici ve yaşanabilir

³⁷ Dilekçi vd., *Peygamberimizin Hayatı 9. Sınıf Ders Kitabı*.

³⁸ Titiz vd., *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10*.

³⁹ Numan Konaklı vd., *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10 Ders Kitabı* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021).

⁴⁰ Muhammed Emin Şimşek vd., *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı* (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2024).

bir temsil dili tercih edilmelidir.

Öğrencilerin Hz. Peygamber'e ilişkin zihinsel temsillerini sadece bilgi düzeyinde değil, anlam düzeyinde de derinleştirmek için dramatizasyon, güncel olaylarla ilişkilendirme, dijital hikâye üretimi gibi aktif ve yaratıcı öğretim yöntemlerine daha fazla yer verilmelidir.

Öğrencilerin Hz. Peygamber'i yalnızca ideal bir şahsiyet olarak değil; kendi insani kırılganlıkları içinde yol bulabilecekleri bir rehber olarak görmeleri sağlanmalıdır. Aksi hâlde, özellikle sorgulayıcı ya da mesafeli yaklaşan gençler için bu ders, yaşamla bağı zayıf bir anlatı olmaktan öteye geçememektedir.

Kaynakça

- Alimudin, Arinah. "Faith Education in the Prophet Muhammad SAW: An Analytical Study of Q.S. Al-Imran: 159 and Q.S. At-Taubah: 128-129". Al-Fahmu: *Jurnal Ilmu Al-Qur'an dan Tafsir* 2/2 (Eylül 2023), 221-231.
- Bayraktutar, Muammer. Hz. Peygamber'in Kriz Yönetimi. İstanbul: Otto Yayınları, 2023.
- Budiyanto. "Implementation of the Prophet Muhammad's Teaching Methods in Tarbawi Hadiths: A Study of Islamic Educational Values and Their Relevance to Modern Learning". *Journal Corner of Education* 4/3 (Ocak 2025), 330-338.
- Ceylan, Tuncay. "Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli DKAB Öğretim Programlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 63 (30 Nisan 2025), 55-70. <https://doi.org/10.29288/ilted.1598481>
- Coşkunsever, Asude. "Gelişim ve Din Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Temel Problemleri". *Türk Din Psikolojisi Dergisi* 5 (30 Haziran 2022), 47-80.
- Çelebi, Mustafa (ed.). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2023.
- Dewantoro, Mohammad Hajar - Susilo, Mohamad Joko. "Prophetic values in the leadership of Muhammadiyah Yogyakarta school". *Journal of Education and Learning* 19/2 (Mayıs 2025), 1042-1052.
- Dilekçi, Fatih vd. *Peygamberimizin Hayatı* 9. Sınıf Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2024.
- Doğan, Recai - Tosun, Cemal. İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi. Ankara: Pegem Akademi, 2002.
- Feriha, Baymur. Genel Psikoloji. İstanbul: İnkılap, 1993.
- Göçmen, Fatma. "10. Sınıf Seçmeli 'Peygamberimizin Hayatı' Dersi Bağlamında Gençlerin Peygamberimizin Ahlâkî Vasıflarını Anlamlandırması". *Akademik-Us* 4/1 (15 Temmuz 2020), 69-102.
- Gümüş, Süleyman. "Ortaokul Peygamberimizin Hayatı Dersi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi 'Hz. Muhammed Öğrenme Alanı' Üzerine Bir Değerlendirme". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 11/1 (15 Ocak 2025), 146-177. <https://doi.org/10.69576/ihya.1538400>
- Hökelekli, Hayati. "Ergenlik Döneminde Dinî Şüpheler". *Din Öğretimi Dergisi* 14 (1988), 73-82.

- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Psikolojisi*. Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık, 2016.
- Karaca, Faruk. *Dini Gelişim Teorileri*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları, 2007.
- Kartopu, Saffet - Dağcı, Abdullah. “Üniversite Öğrencilerinin Hz. Muhammed’e Yönelik Algıları: Metaforik Bir Araştırma”. *The Journal of Academic Social Science Studies* 34 (2015), 217-235.
- Konaklı, Numan vd. *Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 10 Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021.
- Köylü, Mustafa. “Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi”. *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köykü. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2013.
- Milli Eğitim Bakanlığı. *Soru-Cevaplar*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010.
- Özden, Yüksel. *Eğitimde Dönüşüm Yeni Değer ve Oluşumlar*. Ankara: Pegem Akademi, 1998.
- Özenç, Fikret. “Dini Çeşitlilik Açısından Siyer Öğretimi”. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (01 Haziran 2019), 7-18.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca, 2017.
- Senemoğlu, Nuray. *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Pegem Akademi, 2012.
- Susilawati, Eli vd. “Integration of The Prophet Character Model in Students to Grow Akhlakul Karimah”. *EDUTECH Journal of Education and Technology* 7/3 (Mart 2024), 630-638.
- Şimşek, Muhammed Emin vd. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2024.
- Titiz, Cengiz vd. *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2021.
- Tuna, dOrtaöğretim Seçmeli Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programında Yer Alan Bilişsel Kazanımların Yenilenmiş Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi”. *Burdur İlahiyat Dergisi* 7 (28 Aralık 2023), 95-107. <https://doi.org/10.59932/burdurilahiyat.1329515>
- Variş, Fatma. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Alkım Yayınları, 1976.
- Warsah, Idi. “Forgiveness Viewed from Positive Psychology and Islam”. *Islamic Guidance and Counseling Journal* 3/42 (Temmuz 2020), 108-121.
- Yazıbaşı, Muhammed Ali. “Siyer Öğretimi ve Siyer Öğretiminde Karşılaşılan Problemler”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (30 Haziran 2024), 430-445. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1492385>
- Yenibaş, Hasan. “Peygamberimizin Davranışlarının Ahlaki Temelleri”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/1 (2011), 123-142.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Yücel, Tülay. *Öğrencilere Göre Ortaöğretim Seçmeli Hz. Muhammed’in Hayatı Dersi*. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019.
- Yeni Eğitim Sisteminde Seçmeli Din Dersleri*. İstanbul: İlke Yayınları, 2013.